

Halina Zięba-Zafucka

prof. dr hab., kierownik Katedry Instytucji Prawnych i Praw Człowieka, Uniwersytet
Rzeszowski

ORCID 0000-0003-1646-3141

Własność i dziedziczenie w polskiej konstytucji z 1997 r. (na tle uregulowań konstytucji wybranych państw)

I.

Niespójne i często tylko fragmentarycznie rozstrzygnięte kwestie własności i dziedziczenia, normatywne zdefiniowanie pojęć własności i mienia, traktowanych potocznie jako tożsame, a także rozgraniczenie typów i rodzajów własności na poziomie konstytucyjnym oraz ich miejsca w systematyce konstytucji, jest złożonym zjawiskiem zasługującym na porównawcze spojrzenie. Tym bardziej, że własność ma podstawy prawne tak w regulacji publiczno-prawnej, jak i prywatnoprawnej. Podstawą rozważań będą słowa polskiego cywilisty Andrzeja Mączyńskiego:

[...] własność prywatna i dziedziczenie to instytucje prawne połączone nierozdzielalnym związkiem genetycznym i funkcjonalnym. Znajduje on wyraz nie tylko w treści regulujących te instytucje przepisów ustawowych, lecz także w przepisach konstytucji, które normują łącznie własność i dziedziczenie¹.

Dowodzi tego także fakt, że prawo dziedziczenia nie występuje w żadnym z przepisów konstytucji z 1997 r. samodzielnie, lecz zawsze w zestawieniu z własnością, co wskazuje na ścisły związek, a także wzajemną zależność. Nasza konstytucja odnosi się do kwestii ochrony własności i prawa dziedziczenia w dwóch artykułach, tj. w art. 21 i 64. Zgodnie z art. 21 Rzeczpospolita

¹ A. Mączyński, *Prawo dziedziczenia i jego ochrona w świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego*, [w:] *Minikomentarz dla maksiprofesorów. Księga Jubileuszowa profesora Leszka Garlickiego*, red. M. Zubik, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2017, s. 322.

Polska „chroni własność i prawo dziedziczenia”, a więc wskazuje na zasadę ustrojową, zaś art. 64 znajduje się w rozdziale II zatytułowanym *Wolności, prawa obowiązki człowieka i obywatela*, odnosi się zatem do statusu jednostki w państwie². Takie ujęcie omawianego przepisu ma dalsze, wymierne konsekwencje. Wiązą się one z tym, że art. 21 ust. 1 konstytucji, zawierający przepisy o charakterze ustrojowym, co do zasady nie może być samodzielną podstawą kontroli konstytucyjności w skargach konstytucyjnych. Wynika to z faktu, że normy ustrojowe czy przepisy adresowane do ustawodawcy mogą pełnić wyłącznie rolę pomocniczą³ w sytuacji, gdy ich przywołanie zostanie w sposób należyty przez skarżącego uzasadnione⁴. W taki sposób art. 21 ust. 1 konstytucji będzie wyznaczał przede wszystkim kierunek interpretacji art. 64. Należy mieć jednak na uwadze, że nie są to unormowania treściowo identyczne⁵ i tylko art. 64 może stanowić podstawę samodzielnego wzorca kontroli konstytucyjności regulacji ingerujących w sferę prawa własności⁶. Niemniej już w tym miejscu należy zauważyć za Lechem Garlickim i Markiem Zubikiem, że własność ujęta w art. 21 nie daje też podstawy do twierdzenia, że przepis ten nie ujmuje własności w kategoriach prawa podmiotowego, gdyż prowadziłoby to do ignorancji wobec roli, jaką przypisuje się własności prywatnej w ustroju RP⁷. Przeczy temu także tok prac nad konstytucją (ujęcie do tekstu konstytucji art. 64 w końcowej fazie) oraz fakt, że ust. 2 nawiązuje do czysto podmiotowego uprawnienia oraz jest przepisem szczegółowym w stosunku do art. 64 w zakresie wyłączenia⁸. Przy czym nie ulega

² M. Grzybowski, *Konstytucyjna zasada ochrony własności jako zasada działania państwa. Ujęcie polskie na tle porównawczym*, [w:] *Własność – zagadnienia ustrojowo-prawne. Porównanie rozwiązań w państwach Europy Środkowo-Wschodniej*, red. K. Skotnicki, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź [cop. 2006], s. 59.

³ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 lipca 2015 r., sygn. akt SK 26/14, Dz.U. 2015, poz. 1039, Rzeczp., GP, KSAG 2015, nr 4, s. 169, OTK Seria A 2015, nr 7, poz. 101, Legalis Numer 1285364.

⁴ Wyrok z 1 lipca 2014 r., sygn. SK 6/12, OTK ZU, nr 7/A/2014, poz. 68.

⁵ Postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 28 lutego 2017 r., sygn. akt Ts 100/12, OTK Seria B 2017, poz. 39, Legalis Numer 156502. Zob. też: B. Stępień-Załuca, *Prawo do własności, innych praw majątkowych oraz dziedziczenia*, [w:] *Wolności i prawa ekonomiczne, socjalne i kulturalne*, red. H. Zięba-Załuca, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2018, s. 25.

⁶ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 25 lutego 1999 r., sygn. akt K 23/98, OTK 1999, nr 2, poz. 25, Biul. Pr. 2001, nr 2, str. 9, Legalis Numer 43185.

⁷ L. Garlicki, M. Zubik, *Komentarz do art. 21 Konstytucji*, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2016, t. 1, s. 539.

⁸ S. Jarosz-Żukowska, *Gwarancja ochrony własności i innych praw majątkowych*, [w:] *Realizacja i ochrona konstytucyjnych wolności i praw jednostki w polskim porządku prawnym*, red. M. Jabłoński, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2014, s. 532. Odmienne patrz: B. Banaszak, *Konstytucja RP. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2012, dokument Legalis.

wątpliwości, że naruszenie art. 64 konstytucji będzie także naruszeniem art. 21 ust. 1⁹.

W kontekście powyższych wywodów warto wskazać na tezę prezentowaną przez Ewę Łętowską, mówiącą o tym, iż własność jako prawo podstawowe ma samodzielne znaczenie, dzięki czemu może rozstrzygać o zakresie, interpretacji i konstrukcji, wpływając na treść i ramy instytucji ustawowych¹⁰.

Kolejnym prawem, które statuuje omawiany artykuł, jest prawo dziedziczenia. Niemniej również w przypadku tej definicji ustrojodawca milczy, co wymaga ponownego odwołania się do prawa cywilnego. Treść prawa dziedziczenia zawiera się w wejściu spadkobiercy lub kilku spadkobierców w sytuację prawną spadkodawcy, będącym skutkiem zdarzenia prawnego, jakim jest śmierć osoby fizycznej, polegającym w szczególności na nabyciu praw, a także obowiązków majątkowych, których podmiotem był spadkodawca. Bezpośrednią konsekwencją prawa dziedziczenia jest konstytucyjnie gwarantowana swoboda testowania, której istotą jest możliwość dokonywania przez konkretną jednostkę (testatora), w drodze testamentu, prawnie skutecznych rozporządzeń swym majątkiem na wypadek śmierci¹¹.

Konstrukcja tego prawa (podobnie jak w przypadku prawa własności) jest więc wzmocniona poprzez zestawienie art. 64 ust. 1 i 2 oraz art. 21 ust. 1, co wyłącza możliwość pozbawienia własności, będącej niewątpliwie najpełniejszym z praw majątkowych, cechy dziedziczności. Natomiast inne niż własność prawa majątkowe mogą, choć nie muszą, być ukształtowane jako prawa dziedziczne, a więc jako prawa niegasnące z chwilą śmierci osoby fizycznej będącej podmiotem określonego prawa. Warto jednak zwrócić uwagę na fakt, że pojęcie „prawo dziedziczenia” występuje w przepisach konstytucyjnych zawsze obok własności (prawa własności, prawa do własności), to znaczy, że konstytucja, mówiąc o własności, nie zawsze wspomina o dziedziczeniu (art. 165 ust. 1 zd. 2 konstytucji), jednak nie występuje konfiguracja odwrotna, tj. nie ma takiego przepisu, który, odwołując się do dziedziczenia, nie mówiłby równocześnie o własności, co jest ewidentnym podkreśleniem związku obu instytucji¹².

⁹ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 października 2001, K 33/00.

¹⁰ E. Łętowska, *Własność i jej ochrona jako wzorzec kontroli konstytucyjności. Wybrane problemy*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2009, z. 4, s. 890.

¹¹ S. Wójcik, F. Zoll, *Testament. § 1. Ogólna problematyka testamentu. I. Uwagi wprowadzające*, „STPP” 2006, nr 2, dokument legalis. Zob. także B. Stępień-Zalucka, *op. cit.*, s. 26.

¹² Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 31 stycznia 2001 r., sygn. akt P 4/99, OTK 2001, nr 1, poz. 5, OSG 2001, nr 10, poz. 108, Legalis Numer 49437.

II.

Niemniej da się zauważyć, że istnieją co najmniej dwa modele rozwiązań konstytucyjnych w tym zakresie, na które należy zwrócić uwagę – w jednym z nich ustawy zasadnicze wyszczególniają prawo dziedziczenia, zaś w pozostałych – musi ono być wywodzone z prawa własności. Niektóre konstytucje traktują własność i prawo dziedziczenia jako zasadę ustrojową, inne zaś ujmują ją w rozdziałach dotyczących statusu jednostki w kategoriach prawa podmiotowego. Kolejnym interesującym zagadnieniem jest to, czy konstytucje te przyznają prawo dziedziczenia jedynie obywatelom, czy też wszystkim jednostkom.

Na gruncie prawa międzynarodowego i unijnego rzadko można spotkać się z jego gwarancjami. Można je spotkać w międzynarodowej konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w Nowym Jorku 7 marca 1966 r. Natomiast w prawie unijnym prawo to gwarantuje właściwie jedynie Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej, podpisana 7 grudnia 2000 r., ale jedynie w niepełnym zakresie, przy okazji regulacji prawa własności¹³. To ostatnie zaś jest również co do zasady wymieniane w Protokole dodatkowym do Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (Paryż, 20 marca 1952 r.) w art. 1 pt. *Ochrona własności*:

Każda osoba fizyczna i prawna ma prawo do poszanowania swego mienia. Nikt nie może być pozbawiony swojej własności, chyba że w interesie publicznym i na warunkach przewidzianych przez ustawę oraz zgodnie z podstawowymi zasadami prawa międzynarodowego. Powyższe postanowienia nie będą jednak w żaden sposób naruszać prawa Państwa do wydawania takich ustaw, jakie uzna za konieczne dla uregulowania sposobu korzystania z własności zgodnie z interesem powszechnym lub w celu zapewnienia uiszczania podatków bądź innych należności lub kar pieniężnych¹⁴.

Następnie prawo własności zawarte jest w Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych (art. 1 ust. 2) i Międzynarodowym Pakcie Praw Gospodarczych, Socjalnych i Kulturalnych (art. 1 ust. 2).

Większość konstytucji państw europejskich jednocześnie z prawem własności gwarantuje również prawo dziedziczenia tejże własności¹⁵. Trzeba

¹³ J. Szponar-Seroka, *Prawo dziedziczenia w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej* [niepublikowana praca doktorska], Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2018, s.18 i n.

¹⁴ https://bip.ms.gov.pl/Data/Files/_public/bip/prawa_czlowieka/convention_pol.pdf [dostęp: 10.03.2019].

¹⁵ Zob. A. Łabno, K. Skotnicki, *Wprowadzenie do rozważań nad koncepcją własności w euro-*

w tym kontekście zauważyć, że konstytucja USA z 1787 r., przez długie lata będąca wzorem dla innych, w tekście głównym nie zawiera artykułów poświęconych własności. Jednakże V. poprawka, która obok dziesięciu poprawek przyjętych w 1789 r. stanowi tzw. amerykański projekt ustawy o prawach, mówi, że „nikt nie powinien być pozbawiony życia, wolności i majątku bez rozpoznania, bez sprawiedliwego odszkodowania”¹⁶.

W ustawodawstwie krajów Europy Środkowej i Wschodniej pojęcie własności i dziedziczenia znajdziemy między innymi w konstytucji Albanii (art. 27)¹⁷, Bułgarii (art. 17 ust. 2), Mołdawii (art. 9 ust. 1), Macedonii (art. 30)¹⁸, Rumunii (art. 135, ust. 2) i Ukrainy (art. 41)¹⁹. W konstytucjach Rosji²⁰ i państw powstałych po rozpadzie ZSRR, np. Białorusi (art. 13)²¹, także w wielu konstytucjach innych krajów Europy Środkowej i Wschodniej, są regulacje dotyczące własności, chociaż da się zauważyć, że termin „własność publiczna” nie jest używany, lecz zastępuje się ją terminem „własność państwowa”, np. w konstytucji Federacji Rosyjskiej z 1993 r. czytamy, iż „uznaje się i chroni w równym stopniu własność prywatną, państwową, samorządową i inne formy własności” (art. 8, rozdz. *Podstawy ustroju konstytucyjnego*). Zaś w art. 35 czytamy:

1. Własność prywatna jest chroniona przez prawo.
2. Każdy ma prawo do posiadania mienia na własność, władania nim, użytkowania go i rozporządzania nim zarówno indywidualnie, jak i wspólnie z innymi osobami.
3. Nikt nie może zostać pozbawiony swojego mienia inaczej, jak tylko na mocy wyroku sądowego. Przymusowe wywłaszczenie na cele państwowe może być dokonane wyłącznie pod warunkiem uprzedniego i równowartościowego odszkodowania.
4. Gwarantuje się prawo dziedziczenia.

Ten artykuł znajduje się w rozdziale poświęconym prawom i wolnościom człowieka i obywatela, a to dowodzi, że ustrojodawca chciał nadać prawu własności i dziedziczenia kategorię praw podmiotowych.

pejskich konstytucjach ostatniej dekady XX wieku, [w:] *Własność i jej ograniczenia w prawie polskim*, red. K. Skotnicki, K. Winiarski, Akademia im. Jana Długosza, Częstochowa 2004, s. 28–29; J. Szponar-Seroka, *op. cit.*, s. 39.

¹⁶ P. Laidler, *Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki. Przewodnik*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2007, s. 122.

¹⁷ *Konstytucja Albanii*, tłum. D. Horodyńska, A. Bosiacki, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 1997.

¹⁸ *Konstytucja Macedonii*, tłum. T. Wójcik, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 1999.

¹⁹ *Konstytucja Ukrainy*, tłum. E. Toczek, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 1999.

²⁰ *Konstytucja Federacji Rosyjskiej z 12 grudnia 1993 r.*, wstęp A. Bosiacki, tłum. A. Kubik, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2000.

²¹ *Konstytucja Republiki Białorusi z 15 marca 1994*, <http://biblioteka.sejm.gov.pl/konstytucje-swiate-bialorus>.

Także w Republice Sacha (Jakucja), która jest największym podmiotem wchodzącym w skład Federacji Rosyjskiej, istnieje przepis dotyczący własności, umieszczony w rozdziale o prawach, wolnościach i obowiązkach człowieka i obywatela. Artykuł 20 mówi, iż „Każdy ma prawo dysponować, korzystać i rozporządzać swoją własnością. Nietykalność własności i prawo dziedziczenia własności gwarantuje ustawa”²².

Inaczej chociażby w Konstytucji Republiki Osetii Południowej²³, która w art. 13 w dziale I pt. *Podstawy ustroju konstytucyjnego Republiki Osetii Południowej* stanowi zasadę ustrojową, iż „w Republice Osetii Południowej uznaje się i zapewnia równą ochronę prawną państwowej, municypalnej, osobistej, wspólnej i innym formom własności”.

Bardziej szczegółowy przegląd dotyczący regulacji własności i dziedziczenia rozpoczynamy od konstytucji państw Unii Europejskiej.

III.

I tak Konstytucja Republiki Bułgarii z 12 lipca 1991 r.²⁴ zawiera regulację prawa własności i dziedziczenia w art. 17 i 22 znajdujących się w rozdziale I pt. *Zasady ogólne*. Artykuł 17 rozpoczyna się od słów: „Prawo własności i dziedziczenia jest gwarantowane i chronione prawem”. Natomiast art. 22 w brzmieniu, które weszło w życie 1 stycznia 2007 r., ma treść następującą: „Cudzoziemcy i zagraniczne osoby prawne mogą nabywać prawo własności ziemi na warunkach wynikających z przynależności Bułgarii do Unii Europejskiej lub na mocy umowy międzynarodowej, która została ratyfikowana, ogłoszona i weszła w życie w Republice Bułgarii, jak również drogą ustawowego dziedziczenia”.

Konstytucja Republiki Chorwacji z 22 grudnia 1990 r.²⁵ mówi o prawie dziedziczenia w art. 48, w rozdziale III *Ochrona praw człowieka i podstawowych wolności*, w podrozdziale 3 pt. *Prawa gospodarcze, socjalne i kulturalne*. W państwie tym „Gwarantuje się prawo własności. Własność zobowiązuje. Właściciele oraz użytkownicy własności są zobowiązani przyczyniać się

²² *Konstytucja Republiki Sacha (Jakucja) z 4 kwietnia ze zm. 8 czerwca 2012 r.*, wstęp i tłum. A. Poglódek, K. Nowak, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2015.

²³ *Konstytucja Osetii Południowej z 8 kwietnia 2001 r. ze zm.*, wstęp i tłum. A. Poglódek, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2016.

²⁴ Tłumaczenia ustaw zasadniczych innych państw niewymienionych pochodzą ze zbioru *Konstytucje państw Unii Europejskiej*, red. W. Staśkiewicz, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2011.

²⁵ *Konstytucja Republiki Chorwacji z 22 grudnia 1990 r.*, tłum. T.M. Wójcik, M. Petryńska, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2007.

do wspólnego dobra. Osoba zagraniczna może uzyskać prawo własności na warunkach określonych ustawą. Gwarantuje się prawo dziedziczenia”.

Konstytucja Republiki Czeskiej z 16 grudnia 1992 r. wskazuje prawo własności i dziedziczenia w rozdziale drugim pt. *Prawa człowieka i podstawowe wolności* – w art. 11 ust. 1 o treści: „Każdy ma prawo do własności majątkowej. Prawo własności wszystkich właścicieli jest równe i jednakowo chronione przez ustawę. Poręcza się prawa dziedziczenia”.

Konstytucja Republiki Estońskiej z 28 czerwca 1992 r. zawiera przepis dotyczący prawa własności dziedziczenia w rozdziale II pt. *Podstawowe prawa, wolności i obowiązki*. Znajdujący się tam § 32 reguluje dość szczegółowo ochronę prawa własności, zaś na końcu przepisu znajduje się regulacja stwierdzająca, że „gwarantuje się prawo dziedziczenia”. Zgodnie z § 9 tej ustawy „wymienione w Konstytucji prawa, wolności i obowiązki wszystkich i każdego przysługują zarówno obywatelom Estonii, jak i obywatelom państw obcych oraz bezpaństwowcom przebywającym w Estonii”.

Konstytucja Hiszpanii z 27 grudnia 1978 r. wyraża gwarancję prawa do własności i dziedziczenia w tytule II pt. *O podstawowych prawach i obowiązkach*, rozdziale II pt. *Prawa i wolności*, w sekcji 2 pt. *O prawach i obowiązkach obywateli*. Umieszczony tam art. 33 stanowi, że „[...] gwarantuje się prawo do własności prywatnej i do dziedziczenia. Funkcja społeczna tych praw wyznacza ramy dla ich treści, zgodnie z ustawami”. Choć umiejscowienie tego przepisu w tekście ustawy zasadniczej prowadzi do wniosku, że prawo to jest prawem obywatelskim, to jednak z jej art. 13 wynika, że „cudzoziemcy korzystają w Hiszpanii z wolności publicznych zagwarantowanych w niniejszym tytule w granicach określonych przez traktaty i ustawę”.

W Konstytucja Irlandii z 1 lipca 1937 r. przepis dotyczący własności znajduje się w części pt. *Prawa podstawowe*. Artykuł 43 *Własność prywatna* brzmi następująco: „Państwo uznaje, że człowiek w swojej rozumności ma naturalne prawo, uprzednie wobec prawa stanowionego, do prywatnej własności dóbr zewnętrznych”. Ponadto „państwo zobowiązuje się nie uchylać żadnej ustawy próbującej obalić prawo do prywatnej własności, ogólne prawo do przenoszenia, zapisywania w testamencie oraz dziedziczenia własności”.

Ustawa zasadnicza Republiki Federalnej Niemiec z 23 maja 1949 r. gwarantuje prawo własności i dziedziczenia w części I pt. *Prawa podstawowe*. Znajdujący się tam art. 14 ust. 1 stanowi, że „[...] gwarantuje się prawo własności i dziedziczenia. Ich treść i granice określają ustawy”. Z redakcji tego przepisu wynika przyznanie prawa dziedziczenia wszystkim ludziom, gdyż w przypadku praw obywatelskich przedmiotowa ustawa zasadnicza posługuje się sformułowaniem „wszyscy Niemcy”.

Konstytucja Rumunii z 21 listopada 1991 r. omawia regulacje dotyczące własności i dziedziczenia w trzech przepisach. Dwa z nich znajdują się w rozdziale II pt. *Podstawowe prawa i wolności*. Pierwszym z nich jest art. 44 *Prawo do własności prywatnej* o treści: „Gwarantuje się prawo własności, jak również wierzytelności wobec państwa. Treść oraz granice tych praw określa ustawa”, a także „Własność prywatna jest gwarantowana i chroniona prawem w jednakowy sposób niezależnie od jej podmiotu. Obywatele państw obcych oraz bezpaństwowcy mogą nabywać prawo własności gruntów tylko na warunkach wynikających z przystąpienia Rumunii do Unii Europejskiej oraz innych traktatów międzynarodowych, których Rumunia jest stroną, na zasadach wzajemności, na warunkach określonych ustawą organiczną, jak też w wyniku legalnego dziedziczenia”. Drugim z nich jest art. 46 *Prawo do dziedziczenia* w brzmieniu: „Gwarantuje się prawo dziedziczenia”. Ponadto dziedziczenie wymienione jest w tytule III pt. *Władze publiczne*, rozdziale I pt. *Parlament*, dziale 3 pt. *Postępowanie ustawodawcze*. Znajdujący się tam art. 73 *Kategorie ustaw* wprowadza regulację, zgodnie z którą „parlament uchwała ustawy konstytucyjne, ustawy organiczne oraz ustawy zwykłe”, przy czym „ustawą konstytucyjną dokonuje się zmiany Konstytucji”, zaś ustawą organiczną reguluje się m.in. „ogólny status prawny własności i dziedziczenia”. Redakcja przepisów gwarantujących prawo dziedziczenia prowadzi do wniosku, że nie jest ono uzależnione od kryterium obywatelstwa.

Konstytucja Republiki Słowackiej z 1 września 1992 r. mówi o własności i dziedziczeniu w rozdziale II pt. *Podstawowe prawa i wolności*, w podrozdziale II pt. *Podstawowe prawa i wolności człowieka* – w art. 20 ust. 1 w brzmieniu nadanym ustawą z 4 marca 2010 r.²⁶: „Każdy ma prawo do własności. Prawo własności wszystkich właścicieli ma identyczną treść i podlega równej ochronie prawnej. Majątek uzyskany niezgodnie z prawem nie jest objęty ochroną. Gwarantuje się prawo dziedziczenia”. Użycie przez ustrojodawcę sformułowania „każdy” jest równoznaczne z przyznaniem przedmiotowego prawa zarówno obywatelom, jak i cudzoziemcom.

Konstytucja Słowenii z 23 grudnia 1991 r. w dwóch przepisach odnosi się do własności i dziedziczenia. Pierwszy z nich znajduje się w części II pt. *Prawa człowieka i podstawowe wolności* – jest to art. 33 *Prawo własności prywatnej i dziedziczenia* stanowiący, że „zapewnia się prawo własności prywatnej i dziedziczenia”. Drugi z nich umiejscowiony jest w części III pt. *Stosunki gospodarcze i społeczne* – jest to art. 67 *Własność* o treści: „Ustawa określa sposób

²⁶ Nowe brzmienie ust. 1 zastąpiło przepis o treści: „Każdy ma prawo do władania majątkiem. Prawo własności wszystkich właścicieli ma równą ustawową treść i ochronę. Gwarantuje się prawo dziedziczenia”.

nabywania własności i korzystania z niej tak, by zapewniona była realizacja jej funkcji gospodarczej, społecznej i ekologicznej. Ustawa określa sposób i warunki dziedziczenia”. Ustawa zasadnicza Słowenii nie zastrzega więc prawa dziedziczenia dla obywateli państwa.

W Konstytucji Węgier z 25 kwietnia 2011 r. przeczytamy o prawie własności i dziedziczenia w części pt. *Wolność i odpowiedzialność*, w art. XIII ust. 1, który brzmi następująco: „Każdy ma prawo do własności i do dziedziczenia. Własność wiąże się z odpowiedzialnością społeczną”. Również w tym przypadku prawo dziedziczenia przysługuje każdemu niezależnie od tego, jakiego państwa obywatelstwo posiada.

Konstytucje pozostałych państw europejskich zawierają gwarancje lub przynajmniej wzmianki dotyczące prawa własności, natomiast brak w nich odniesienia wprost do prawa dziedziczenia²⁷, tak jest w przypadku ustawy zasadniczej Królestwa Belgii²⁸, Republiki Cypru²⁹, Królestwa Danii³⁰, Republiki Finlandii³¹, Republiki Francuskiej³², Republiki Greckiej³³, Republiki

²⁷ Za J. Szponar-Seroka, *op. cit.*, s. 28 i n. Niniejszy tekst w znacznej mierze czerpał inspirację z doktoratu J. Szponar-Seroki.

²⁸ Zgodnie z art. 16 *Konstytucji Belgii* z 7 lutego 1831 r. „nikt nie może być pozbawiony własności z wyjątkiem wywłaszczenia na cele publiczne prowadzonego w przypadkach i formach określonych w ustawie i za słusznym odszkodowaniem”.

²⁹ Zgodnie z art. 23 *Konstytucji Cypru* z 16 sierpnia 1960 r. „każdy, indywidualnie lub wspólnie z innymi osobami, ma prawo nabywać, być właścicielem, posiadać, korzystać lub rozporządzać jakkolwiek własnością ruchomą lub nieruchomą oraz ma prawo wymagać, żeby to jego prawo było respektowane”.

³⁰ Zgodnie z § 73 *Konstytucji Królestwa Danii* z 5 czerwca 1953 r. „[...] prawo własności jest nienaruszalne. Nikt nie może zostać zmuszony do wyrzeczenia się swej własności, chyba że wymaga tego interes publiczny. Może to nastąpić tylko wówczas, gdy przewiduje to ustawa i za pełnym odszkodowaniem”.

³¹ Zgodnie z § 15 *Konstytucji Finlandii* z 11 czerwca 1999 r. „[...] prawo własności podlega ochronie. Zasady wywłaszczenia na cele publiczne za pełnym odszkodowaniem określa ustawa”. Co ciekawe, prawo własności w ustawie zasadniczej Finlandii znalazło się w katalogu praw osobistych. Zob. V. Serzhanova, *Prawa i wolności w Konstytucji Republiki Finlandii*, [w:] *Idea wolności i niezależności w państwie demokratycznym – perspektywa praw jednostki. Księga jubileuszowa dedykowana Profesor Halinie Ziębie-Zaluckiej w czterdziestą rocznicę pracy naukowej*, red. M. Grzesik-Kulesza, G. Pastuszko, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2017, s. 408, 413.

³² Zgodnie z art. XVII Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela z 26 sierpnia 1789 r. „własność jest prawem nietykalnym i świętym, nikt nie może być go pozbawiony z wyjątkiem przypadku, gdy wymaga tego konieczność publiczna prawnie uznana, ale pod warunkiem słusznego i wypłaconego z góry odszkodowania”. Sama Konstytucja Republiki Francuskiej nie zawiera gwarancji prawa dziedziczenia, ale wymienia je jako materię ustawową w rozdziale V pt. *O stosunkach między Rządem a Parlamentem*, w art. 34 o treści: „Ustawa reguluje sprawy dotyczące: [...] obywatelstwa, stanu cywilnego i zdolności prawnej jednostki, prawa małżeńskiego, dziedziczenia i darowizn”. Zob. *La Constitution de la République française. Analyses et commentaires*, red. F. Luchaire, G. Conac, X. Prétot, Économica, Paris 2008.

³³ Zgodnie z art. 17 *Konstytucji Grecji* z 9 lipca 1975 r. „[...] własność znajduje się pod ochroną państwa. Korzystanie z prawa własności nie może być sprzeczne z interesem publicznym”.

Litewskiej³⁴, Wielkiego Księstwa Luksemburga³⁵, Republiki Łotewskiej³⁶, Republiki Malty³⁷, Republiki Portugalskiej³⁸, Królestwa Szwecji³⁹, Szwajcarii⁴⁰, Republiki Włoskiej⁴¹, Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii

³⁴ Zgodnie z art. 23 Konstytucji Republiki Litewskiej z 25 października 1992 r. „[...] własność jest nienaruszalna. Prawo własności jest chronione przez ustawy. Pozbawienie własności jest dopuszczalne wyłącznie na potrzeby publiczne, za sprawiedliwym odszkodowaniem i w trybie określonym przez ustawę”.

³⁵ Zgodnie z art. 16 Konstytucji Wielkiego Księstwa Luksemburga z 17 października 1868 r. „nikt nie może zostać pozbawiony swojej własności, chyba że na cele użyteczności publicznej i za sprawiedliwym odszkodowaniem, w przypadkach i w sposób określony w ustawie”.

³⁶ Zgodnie z art. 105 Konstytucji Republiki Łotewskiej z 15 lutego 1922 r. „[...] każdy ma prawo do własności. Własność nie może być wykorzystywana wbrew interesom publicznym. Prawo własności można ograniczyć wyłącznie ustawą. Wywłaszczenie na potrzeby społeczeństwa dopuszczalne jest tylko w wyjątkowych sytuacjach na podstawie odrębnej ustawy i za sprawiedliwym odszkodowaniem”.

³⁷ Zgodnie z art. 32 Konstytucji Republiki Malty z 21 września 1964 r. „każdemu, z uwzględnieniem ograniczeń wynikających z poszanowania praw i wolności innych oraz interesu publicznego, przysługują na Malcie podstawowe prawa i wolności jednostki, to znaczy prawo do poszanowania bez względu na rasę, pochodzenie, poglądy polityczne, kolor skóry, wyznanie lub płeć każdego i wszystkich niżej wymienionych dóbr: (a) życia, wolności, bezpieczeństwa osobistego, korzystania z własności i ochrony prawnej [...]”.

³⁸ Zgodnie z art. 62 Konstytucji Republiki Portugalskiej z 2 kwietnia 1976 r. „wszystkim zapewnia się prawo do własności prywatnej oraz do jej przenoszenia między żyjącymi lub na wypadek śmierci, na zasadach określonych w Konstytucji”, zaś „rekwizycja i wywłaszczenie na cele użyteczności publicznej mogą nastąpić wyłącznie na podstawie ustawy i przy zapłaceniu sprawiedliwego odszkodowania”.

³⁹ Zgodnie z § 15 Aktu o formie rządu z 28 lutego 1964 r. „każdemu gwarantuje się prawo własności i nikt nie może zostać pozbawiony swej własności na rzecz instytucji publicznych lub na rzecz podmiotu prywatnego w drodze wywłaszczenia lub innego postanowienia, ani nie może zostać poddany ograniczeniom korzystania z gruntu bądź budynku, chyba że zostanie to podyktowane względami wyższej użyteczności i ważnym interesem publicznym”.

⁴⁰ Art. 26 ust. 1 i 2 stanowią „Gwarantuje się własność. Wywłaszczenia i ograniczenia własności, które dorównują wywłaszczeniu, będą w pełni wynagrodzone”. *Konstytucja Federalna Konfederacji Szwajcarskiej z dnia 18 grudnia 1999 r.*, tłum. Z. Czeszejko-Sochacki, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2000.

⁴¹ Zgodnie z art. 42 Konstytucji Republiki Włoskiej z 27 grudnia 1947 r. „[...] własność jest publiczna lub prywatna. Dobra ekonomiczne należą do państwa, do publicznych osób prawnych lub do osób prywatnych. Własność prywatna w celu zabezpieczenia jej funkcji społecznej i uczynienia jej dostępną dla wszystkich jest uznana i gwarantowana przez prawo, które określa sposoby jej nabycia oraz granice korzystania z niej. Własność prywatna może być w sytuacjach przewidzianych przez ustawę i z zastrzeżeniem odszkodowania, wywłaszczona ze względu na interes ogólny. Ustawa określa zasady i granice spadkobrania ustawowego i testamentowego oraz prawa państwa wobec spadków”; *Commentario alla Costituzione*, t. 1, a cura di R. Bifulco, A. Celotto, M. Olivetti, Utet Giuridica, Torino 2006, s. 864–882.

Północnej⁴², a także, pośrednio, Królestwa Niderlandów⁴³. Federalna Ustawa Konstytucyjna Republiki Austrii z 1 października 1920 r. nie zawiera gwarancji prawa własności i dziedziczenia, a jedynie w art. 78a ust. 2, stanowi, iż:

w sytuacji istniejącego lub zbliżającego się zagrożenia życia, zdrowia, wolności albo własności człowieka organy bezpieczeństwa, bez względu na właściwość innych władz w zakresie obrony przed zagrożeniem, są uprawnione do podejmowania pierwszych działań dla udzielenia pomocy, zanim wkroczą władze właściwe⁴⁴.

IV.

Jak wynika z powyższego, konstytucje państw europejskich można podzielić na takie, które mówią wprost o prawie dziedziczenia, oraz takie, które regulują jedynie prawo własności bez prawa dziedziczenia. Można stwierdzić więc, że istnieje kilka modeli rozwiązań konstytucyjnych w tym zakresie – w jednym z nich ustawy zasadnicze wyszczególniają prawo dziedziczenia, zaś w pozostałych musi ono być wywodzone z prawa własności. Z podobną sytuacją mamy do czynienia w prawie międzynarodowym, gdzie część umów międzynarodowych odnosi się do dziedziczenia bezpośrednio, natomiast inne gwarantują tylko prawo własności, zaś prawo dziedziczenia wywodzone jest z niego przez doktrynę i orzecznictwo⁴⁵. Zdarzają się konstytucje, w których występują inne formy własności niż własność prywatna, np. prawo własności jednostek samorządu terytorialnego (art. 165 konstytucji RP), własność federalna (konstytucja RFN z 1949 r.), państwowa czy narodowa (konstytucja Hiszpanii z 1978 r., art. 132). Bywają też konstytucje, gdzie poszczególne rodzaje własności nie są określone wprost, lecz domyślnie, ale wystarczająco klarownie, np. art. 52 konstytucji Chorwacji stanowi:

⁴² Zgodnie z art. 29 Wielkiej Karty Wolności z 5 czerwca 1215 r. „żaden wolny człowiek nie zostanie zatrzymany lub uwięziony, ani wyzuty z jego własności lub wolności, lub swobodnych obyczajów, ani wyjęty spod prawa lub wygnany, ani w żaden inny sposób nie zostanie naruszony jego status; ani nie zastosujemy wobec niego siły i nie skłonimy innych do tego, bez prawowitego wyroku równych mu lub bez podstawy w prawie krajowym”. Aktem prawnym dotyczącym w najszerszym zakresie praw człowieka jest ustawa o prawach człowieka z 1998 r., wprowadzająca prawa i wolności gwarantowane w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Zob. M. Elliott, R. Thomas, *Public Law*, Oxford University Press, Oxford 2017, s. 765–806; C. Faragher, *Public Law Concentrate*, Oxford University Press, Oxford 2017, s. 185.

⁴³ Zgodnie z art. 14 Konstytucji Królestwa Niderlandów z 28 marca 1814 r. „wywłaszczenie może nastąpić jedynie w interesie publicznym i przy uprzednim zapewnieniu pełnego odszkodowania zgodnie z przepisami ustawy”.

⁴⁴ J. Szponar-Seroka, *op. cit.*, s. 28 i n.

⁴⁵ *Ibidem*, s. 30.

Morze, wybrzeże morskie oraz wyspy, wody wewnętrzne, przestrzeń powietrzna, jak również zasoby mineralne i inne bogactwa naturalne, a także ziemia, lasy, świat roślin i zwierząt, nieruchomości oraz obiekty o szczególnym znaczeniu kulturalnym, historycznym, gospodarczym i ekologicznym, co do których ustawa przewiduje, że posiadają znaczenie dla Republiki Chorwacji, znajdują się pod jej szczególną ochroną

Są też konstytucje, w których wylicza się formy własności, np. art. 11 Karty Praw i Swobód z 9 stycznia 1991 r., która jest częścią składową Konstytucji Republiki Czeskiej z 1992 r.⁴⁶

Porównując regulacje konstytucyjne w tym zakresie, warto jeszcze zauważyć, że przepisy konstytucyjne o „świętości” lub nienaruszalności własności występują dość rzadko. Mówi o tym francuska Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela z 1789 r., której przepisy od 1971 r. Francuska Rada Konstytucyjna zaczęła traktować jako obowiązujące ustawodawcę, dalej: Konstytucja Republiki Litewskiej w art. 23 ust. 1 czy Konstytucja Królestwa Danii w art. 78 ust. 1⁴⁷. Współczesne konstytucje utrwalają i rozwijają zasady ochrony własności inaczej niż stare konstytucje, mianowicie podkreślają nowe podejście do stosunków własnościowych, które zakłada obowiązkowe uwzględnienie publicznych interesów, z zachowaniem warunku, aby prawa poszczególnych osób nie były przeciwstawiane prawom i interesom publicznym⁴⁸.

Uwagę zwraca także uregulowanie prawa własności i dziedziczenia w różnych miejscach ustaw zasadniczych – większość z nich ogranicza się do regulacji tych zagadnień w rozdziale dotyczącym zasad ustroju państwa bądź w rozdziale zawierającym katalog praw i wolności jednostki. W przypadku, gdy o prawie własności i dziedziczenia mowa jest w części ustawy zasadniczej regulującej prawa i wolności człowieka i obywatela, mamy do czynienia z podejściem akcentującym cywilistyczną konstrukcję tych praw traktowanych jako prawa podmiotowe⁴⁹. Można domniemywać, że podstawą tendencji do regulowania prawa własności i prawa dziedziczenia, właśnie w części ustawy zasadniczej dotyczącej praw i wolności jednostki, jest „przekonanie, że konstytucjonalizacja w formie prawa podmiotowego stanowi najlepszą metodę ochrony i gwarancji zachowania tego prawa”⁵⁰. Warto również zwrócić uwagę na fakt, że regulacja prawa własności i dziedziczenia jest z reguły pierwszym

⁴⁶ M.F. Czudakov, *Konstytucyjny proces: stosunki gospodarcze w ustawie zasadniczej*, [w:] *Własność – zagadnienia ustrojowo-prawne...*, *op. cit.*, s. 282.

⁴⁷ H. Sinkunas, *Konstytucyjne regulacje ochrony prawa własności na Litwie*, [w:] *Własność – zagadnienia ustrojowo-prawne...*, *op. cit.*, s. 173.

⁴⁸ M.F. Czudakov, *op. cit.*, s. 278.

⁴⁹ A. Łabno, K. Skotnicki, *op. cit.*, s. 20.

⁵⁰ *Ibidem*, s. 21.

lub jednym z pierwszych przepisów w części (rozdziale, podrozdziale) poświęconej prawom człowieka i obywatela czy prawom ekonomicznym⁵¹.

Szeroka regulacja prawa własności i prawa dziedziczenia w ustawach zasadniczych krajów Europy Środkowej i Wschodniej wynika najprawdopodobniej z faktu, iż w przeszłości były one dotknięte doświadczeniem zanegowania istoty prawa własności⁵². Dotyczy to przede wszystkim państw dawnego bloku radzieckiego, ale także i w innych państwach wspomniane prawa są kwestią ideologiczną, co wywodzi się z traktowania własności prywatnej jednocześnie jako celu nadrzędnego oraz środka działalności człowieka będącego siłą napędową rozwoju gospodarczego, a zarazem silnym instrumentem wpływu politycznego⁵³.

Rozwiązanie zastosowane przez polskiego ustrojodawcę może być wzorem dla innych państw. Taką regulację należy ocenić jak najbardziej pozytywnie, jako zapewniającą szerszą gwarancję oraz ochronę prawa własności i dziedziczenia, niż miałyby to miejsce w przypadku uregulowania tej kwestii tylko w jednym z rozdziałów ustawy zasadniczej. Warto podkreślić, że współczesne konstytucje kładą nacisk na powrót do klasycznego prawa własności i regulują ją jako zasadę gwarancje prywatnej własności, a zarazem umożliwiają monopol państwa na określone formy własności.

Bibliografia

- Banaszak B., *Konstytucja RP. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2012.
- Czudakov M.F., *Konstytucyjny proces: stosunki gospodarcze w ustawie zasadniczej*, [w:] *Własność – zagadnienia ustrojowo-prawne. Porównanie rozwiązań w państwach Europy Środkowo-Wschodniej*, red. K. Skotnicki, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź [cop. 2006].
- Elliott M., Thomas R., *Public Law*, Oxford University Press, Oxford 2017.
- Faragher C., *Public Law Concentrate*, Oxford University Press, Oxford 2017.
- Grzybowski M., *Konstytucyjna zasada ochrony własności jako zasada działania państwa. Ujęcie polskie na tle porównawczym*, [w:] *Własność – zagadnienia ustrojowo-prawne. Porównanie rozwiązań w państwach Europy Środkowo-Wschodniej*, red. K. Skotnicki, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź [cop. 2006].
- Jarosz-Żukowska S., *Gwarancja ochrony własności i innych praw majątkowych*, [w:] *Realizacja i ochrona konstytucyjnych wolności i praw jednostki w polskim porządku prawnym*, red. M. Jabłoński, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2014.
- Konstytucja Albanii*, tłum. D. Horodyńska, A. Bosiacki, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 1997.

⁵¹ Por. *ibidem*; A. Pułło, *Zasady ustroju politycznego państwa. Zarys wykładu*, Wydawnictwo Gdańskiej Szkoły Wyższej, Gdańsk 2014, s. 186.

⁵² A. Łabno, K. Skotnicki, *op. cit.*, s. 22.

⁵³ *Ibidem*.

- Konstytucja Federacji Rosyjskiej z 12 grudnia 1993 r.*, wstęp A. Bosiacki, tłum. A. Kubik, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2000.
- Konstytucja Federalna Konfederacji Szwajcarskiej z dnia 18 grudnia 1999 r.*, tłum. Z. Czeszejko-Sochacki, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2000.
- Konstytucja Macedonii*, tłum. T. Wójcik, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 1999.
- Konstytucja Osetii Południowej z 8 kwietnia 2001 r. ze zm.*, wstęp i tłum. A. Pogłódek, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2016.
- Konstytucja Republiki Białorusi z 15 marca 1994*, <http://biblioteka.sejm.gov.pl/konstytucje-swiata-bialorus>.
- Konstytucja Republiki Chorwacji z 22 grudnia 1990 r.*, tłum. T.M. Wójcik, M. Petryńska, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2007.
- Konstytucja Republiki Sacha (Jakucja) z 4 kwietnia ze zm. 8 czerwca 2012 r.*, wstęp i tłum. A. Pogłódek, K. Nowak, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2015.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. 1, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2016.
- Konstytucja Ukrainy*, tłum. E. Toczek, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 1999.
- Konstytucje państw Unii Europejskiej*, red. W. Staśkiewicz, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2011.
- La Constitution de la République française. Analyses et commentaires*, red. F. Luchaire, G. Conac, X. Prétot, Économica, Paris 2008.
- Laidler P., *Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki. Przewodnik*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2007.
- Łabno A., K. Skotnicki, *Wprowadzenie do rozważań nad koncepcją własności w europejskich konstytucjach ostatniej dekady XX wieku*, [w:] *Własność i jej ograniczenia w prawie polskim*, red. K. Skotnicki, K. Winiarski, Akademia im. Jana Długosza, Częstochowa 2004.
- Łętowska E., *Własność i jej ochrona jako wzorzec kontroli konstytucyjności. Wybrane problemy*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2009, z. 4.
- Mączyński A., *Prawo dziedziczenia i jego ochrona w świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego*, [w:] *Minikomentarz dla młodszych profesorów. Księga Jubileuszowa profesora Leszka Garlickiego*, red. M. Zubik, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2017.
- Pułło A., *Zasady ustroju politycznego państwa. Zarys wykładu*, Wydawnictwo Gdańskiej Szkoły Wyższej, Gdańsk 2014.
- Sinkunas H., *Konstytucyjne regulacje ochrony prawa własności na Litwie*, [w:] *Własność – zagadnienia ustrojowo-prawne. Porównanie rozwiązań w państwach Europy Środkowo-Wschodniej*, red. K. Skotnicki, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź [cop. 2006].
- Stępień-Załużka B., *Prawo do własności, innych praw majątkowych oraz dziedziczenia*, [w:] *Wolności i prawa ekonomiczne, socjalne i kulturalne*, red. H. Zięba-Załużka, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2018.
- Szponar-Seroka J., *Prawo dziedziczenia w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej* [niepublikowana praca doktorska], Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2018.
- Wójcik S., F. Zoll, *Testament. § 1. Ogólna problematyka testamentu. I. Uwagi wprowadzające*, „STPP” 2006, nr 2.

Abstract
Ownership and Inheritance in the Polish Constitution of 1997
(Against the Background of the Constitution of Selected European Countries)

Private property and inheritance are legal institutions linked by an inseparable genetic and functional link. This is reflected not only in the content of the legal provisions governing these institutions, but also in the constitutional provisions that govern jointly ownership and succession. The right of inheritance does not exist in any of the provisions of the Constitution of the Republic of Poland of 1997 on its own, but always along with the ownership, which indicates a close relationship and mutual dependence. The Polish Constitution refers to the protection of property and the right to inheritance in two articles, i.e. Articles 21 and 64. According to Article 21, the Republic of Poland “shall protect property and the right to inheritance”, and thus points to the system principle, while Article 64 is included in Chapter II, which is entitled “Freedoms, Rights, and Obligations of Man and Citizen” and thus refers to the status of an individual in the state. The author shows Polish solutions and reviews the regulations in this area in contemporary constitutions in order to present several models of constitutional solutions, however, two of them should be given special attention. In the former the constitution specifies the right of ownership and inheritance, the latter, points out that the right of inheritance must be derived from the right of ownership. A similar situation exists in international law, where some international agreements relate directly to inheritance, while others guarantee only the right to property, while the right to inheritance is derived from it by doctrine and jurisprudence. There is a similar situation in international law, where some international agreements relate directly to inheritance, while others guarantee only the right to property, and the right to inheritance is derived from it by doctrine and jurisprudence. An important issue which, according to the author, is worth considering is the fact that some constitutions treat ownership and inheritance law as a system principle, while others include it in the chapters on the status of an individual in terms of subjective law.

Contemporary constitutions consolidate and develop the principles of property protection differently from the old constitutions, namely they emphasise the new approach to property relations, which presupposes an obligatory consideration of state interests, on the condition that the rights of individual persons are not opposed to the rights and public interests.

Key words: constitution, ownership, inheritance, subjective right, system principle

Streszczenie
Własność i dziedziczenie w polskiej Konstytucji z 1997 r.
(na tle uregulowań konstytucji wybranych państw)

Własność prywatna i dziedziczenie to instytucje prawne połączone nierozzerwalnym związkiem genetycznym i funkcjonalnym. Znajduje on wyraz nie tylko w treści regulujących te instytucje przepisach ustawowych, lecz także w przepisach konstytucji, które normują łącznie własność i dziedziczenie. Prawo dziedziczenia nie występuje w żadnym z przepisów Konstytucji RP z 1997 r. samodzielnie, lecz zawsze w zestawieniu z własnością, co wskazuje na ścisły związek, a także wzajemną zależność. Nasza Konstytucja odnosi się do kwestii ochrony własności i prawa dziedziczenia w dwóch artykułach tj. w art. 21 i 64. Zgodnie z art. 21 Rzeczpospolita Polska „chroni własność i prawo dziedziczenia” a więc wskazuje na zasadę ustrojową, zaś art. 64 znajduje się w rozdziale II zatytułowanym „Wolności, prawa obowiązki człowieka i obywatela” a więc odnosi się do statusu jednostki w państwie. Autorka pokazuje polskie rozwiązania i dokonuje przeglądu regulacji w tym zakresie we współczesnych konstytucjach aby zauważyć, że istnieje kilka modeli rozwiązań konstytucyjnych ale na dwa należy zwrócić szczególną uwagę – w jednym z nich ustawy zasadnicze wyszczególniają prawo własności i dziedziczenia, zaś w pozostałych – prawo dziedziczenia musi być wywodzone z prawa własności. Z podobną sytuacją mamy do czynienia w prawie międzynarodowym, gdzie część umów międzynarodowych odnosi się do dziedziczenia bezpośrednio, natomiast inne gwarantują tylko prawo własności, zaś prawo dziedziczenia wywodzone jest z niego przez doktrynę i orzecznictwo. Ważnym wątkiem którym warto zdaniem autorki się zainteresować, jest ten, że niektóre konstytucje traktują własność i prawo dziedziczenia jako zasadę ustrojową, inne zaś ujmują ją w rozdziałach dotyczących statusu jednostki w kategoriach prawa podmiotowego.

Współczesne konstytucje utrwalają i rozwijają zasady ochrony własności inaczej niż stare konstytucje, mianowicie podkreślają nowe podejście do stosunków własnościowych, które zakłada obowiązkowe uwzględnienie państwowych interesów, z zachowaniem warunku, aby prawa poszczególnych osób nie były przeciwstawiane prawom i interesom publicznym.

Słowa kluczowe: konstytucja, własność, dziedziczenie, prawo podmiotowe, zasada ustrojowa